

Stanisław Waltoś
Piotr Hofmański

PROCES KARNY

Zarys systemu

Wolters Kluwer

Stanisław Waltoś
Piotr Hofmański

PROCES KARNY

Zarys systemu

Wydanie piętnaste

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Wolters Kluwer

Warszawa 2020

Stan prawny na 1 maja 2020 r.

Wydawca

Klaudia Szawłowska-Milczarek

Redaktorzy prowadzący

Małgorzata Jarecka, Grażyna Polkowska-Nowak

Aktualizacja

dr Marzena Andrzejewska, dr Maciej Andrzejewski

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Rybczyńska

Ilustracje

Szymon Kobylński

Zdjęcia na okładce

Stanisław Waltoś – Małgorzata Wysowska-Waltoś

Piotr Hofmański – Krzysztof Michałowski (arch. SN)

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by Stanisław Waltoś i Piotr Hofmański

ISBN 978-83-8187-792-3

15. wydanie

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	15
Wprowadzenie	19
Rozdział 1. Pojęcia podstawowe	21
1.1. Pojęcia procesu karnego i prawa karnego procesowego	21
1.2. Funkcje norm procedury karnej	23
1.3. Stosunki procesowe	24
1.4. Cele procesu karnego	25
1.5. Przedmiot procesu	27
1.6. Rodzaje procesu w zależności od rodzaju odpowiedzialności prawnej	34
1.7. Działy prawa karnego procesowego	40
1.8. Tryby postępowania	44
1.9. Postępowania zasadnicze i dodatkowe	45
1.10. Czynności procesowe	46
1.10.1. Wiadomości ogólne	46
1.10.2. Kategorie czynności procesowych	47
1.10.3. Warunki niewadliwości czynności procesowych	52
1.10.4. Następstwa naruszenia warunków niewadliwości	53
1.10.4.1. Nieważność	53
1.10.4.2. Bezskuteczność	54
1.10.4.3. Niedopuszczalność	55
1.10.4.4. Wadliwość	56
1.10.4.5. Bezzasadność (niezasadność)	60
1.10.5. Promulgacja i odwoływalność decyzji procesowych	60
1.10.5.1. Promulgacja decyzji procesowej	60
1.10.5.2. Odwoływalność decyzji procesowych	62
1.10.5.3. Odwoływalność oświadczeń stron procesowych	63
1.10.6. Prawomocność	65
1.10.7. Terminy	66

1.10.8. Dokumentacja czynności procesowych	70
1.10.8.1. Protokół	70
1.10.8.2. Notatka urzędowa	75
Literatura	75
Rozdział 2. Główne tendencje i formy rozwojowe procesu karnego	79
2.1. Formy rozwojowe procesu karnego	79
2.2. Korzenie współczesnego procesu karnego	81
2.2.1. Proces w Babilonii	81
2.2.2. Proces w Grecji	81
2.2.2.1. Proces karny w Grecji	81
2.2.2.2. Charakterystyka prawa ateńskiego	82
2.2.3. Proces karny w Rzymie	83
2.2.3.1. Uwagi ogólne	83
2.2.3.2. Proces klasyczny	83
2.2.3.3. Proces poklasyczny	84
2.2.4. Proces wczesnogermański	85
2.2.5. Proces kanoniczny	87
2.2.6. Proces inkwizycyjny w Niemczech i we Francji	88
2.2.6.1. Znaczenie <i>Caroliny (Constitutio Criminalis Carolina)</i>	88
2.2.6.2. Powszechny proces niemiecki	90
2.2.6.3. Inkwizycyjny proces francuski	93
2.2.7. Proces karny w Anglii i Walii	95
2.2.7.1. Z historii	95
2.2.7.2. Cechy współczesnego procesu angielskiego	98
2.2.8. Walka o humanitarne oblicze procesu karnego	106
2.2.9. Geneza i rozwój formy mieszanej procesu	108
2.2.9.1. Wielka Rewolucja Francuska	108
2.2.9.2. Recepcja formy mieszanej	111
2.2.10. Współczesny proces francuski	111
2.2.11. Współczesny proces niemiecki	115
2.2.12. Rodowód historyczny współczesnego polskiego procesu karnego	124
2.2.12.1. Okres porozbiorowy	124
2.2.12.2. Okres II Rzeczypospolitej	125
2.2.13. Powstanie i przeobrażanie modelu procesu karnego Polski Ludowej	129
2.2.13.1. Okres do reform z lat 1949–1950	129
2.2.13.2. Reformy lat 1949–1950	131
2.2.13.3. Okres po roku 1954	132
2.2.13.4. Kodeks postępowania karnego z roku 1969	133
2.2.14. Przemiany procesu karnego III Rzeczypospolitej	134
Literatura	137
Rozdział 3. Obowiązkiwanie polskiego prawa karnego procesowego	143
3.1. Źródła prawa karnego procesowego	143
3.1.1. Pojęcie źródła	143
3.1.2. System źródeł prawa karnego procesowego (formalnych)	144
3.1.3. Orzecznictwo sądowe	147
3.1.4. Nauka procesu karnego	149
3.1.5. Obyczaj	151

3.2. Analogia w procesie karnym	151
3.2.1. Rola analogii	151
3.2.2. Granice dopuszczalności analogii	152
3.3. Temporalne i miejscowe obowiązywanie ustawy karnej procesowej	152
3.3.1. Obowiązywanie temporalne	152
3.3.2. Obowiązywanie miejscowe	154
3.4. Źródła prawa karnego procesowego obowiązującego w Polsce	155
3.4.1. Akty normatywne regulujące proces karny	155
3.4.2. Akty normatywne regulujące ustrój i zasady działania organów procesowych i niektórych innych uczestników procesu	156
Literatura	157
Rozdział 4. Uczestnicy procesu	159
4.1. Pojęcie uczestników procesu	159
4.2. Kategorie uczestników procesu	160
4.2.1. Organy procesowe	160
4.2.1.1. Sąd	161
4.2.1.2. Prokurator	174
4.2.1.3. Policja, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne i inne uprawnione służby	180
4.2.1.4. Organy procesowe w poszczególnych stadiach procesu	185
4.2.2. Strony procesowe	187
4.2.2.1. Spór o pojęcie strony	188
4.2.2.2. Kategorie stron	190
4.2.2.3. Poszczególne strony czynne	192
4.2.2.4. Poszczególne strony bierne	199
4.2.3. Reprezentanci stron procesowych	200
4.2.3.1. obrońcy	200
4.2.3.2. Pełnomocnicy	203
4.2.3.3. Przedstawiciele ustawowi	204
4.2.4. Rzecznicy interesu społecznego	205
4.2.4.1. Cechy wyróżniające rzecznika interesu społecznego spośród uczestników procesu	205
4.2.4.2. Poszczególni rzecznicy interesu społecznego	206
4.2.5. Osobowe źródła dowodu	209
4.2.6. Pomocnicy organów procesowych	209
4.3. Kumulacja ról procesowych i ich rozłączność	211
Literatura	213
Rozdział 5. Naczelne zasady procesu	219
5.1. Ogólne wiadomości o naczelnym zasadach procesu	219
5.1.1. Pojęcie naczelnej zasady procesu	219
5.1.2. Klasyfikacja naczelnym zasad procesu	221
5.1.3. Wyjątki od zasad	224
5.1.4. Wykaz zasad i ich systematyka	225
5.2. Zasada prawdy materialnej	225
5.2.1. Z historii	225
5.2.2. Znaczenie zasady prawdy materialnej	226
5.2.3. Zasada <i>in abstracto</i>	227
5.2.4. Zasada prawdy materialnej w polskiej procedurze karnej	231

5.3. Zasada obiektywizmu	234
5.3.1. Z historii	235
5.3.2. Pojęcie obiektywizmu	235
5.3.3. Zasada obiektywizmu w polskiej procedurze karnej	236
5.4. Zasada współdziałania ze społeczeństwem i instytucjami w ściganiu przestępstw ...	240
5.4.1. Z historii	240
5.4.2. Zasada <i>in abstracto</i>	241
5.4.3. Zasada współdziałania w polskiej procedurze karnej	246
5.4.3.1. Współpraca z obywatelami w ściganiu karnym	246
5.4.3.2. Współdziałal instytucji państwowych, społecznych i innych jednostek w ściganiu karnym	249
5.4.3.3. Udział ławników w orzekaniu	251
5.5. Zasady domniemania niewinności i <i>in dubio pro reo</i>	253
5.5.1. Z historii	253
5.5.2. Racje zasady domniemania niewinności	254
5.5.3. Zasada domniemania niewinności w polskiej procedurze karnej	255
5.5.3.1. Istota zasady	255
5.5.3.2. Zakres zasady	258
5.5.4. Zasada <i>in dubio pro reo in abstracto</i>	261
5.5.5. Zasada <i>in dubio pro reo</i> w polskiej procedurze karnej	261
5.5.6. Ciężar dowodu i jego rozłożenie	263
5.6. Zasada swobodnej oceny dowodów	265
5.6.1. Z historii	265
5.6.2. Zasada <i>in abstracto</i>	267
5.6.2.1. Swobodna ocena dowodów (w ujęciu teorii kontrolowanej oceny) ...	267
5.6.2.2. Ocena dowodów – aprioryczna i aposterioryczna	268
5.6.2.3. Wpływ opinii biegłych na swobodną ocenę dowodów	269
5.6.3. Zasada swobodnej oceny dowodów w polskiej procedurze karnej	269
5.7. Zasada bezpośredniości	274
5.7.1. Z historii	274
5.7.2. Racje zasady bezpośredniości	275
5.7.3. Zasada <i>in abstracto</i>	275
5.7.4. Zasada bezpośredniości w polskiej procedurze karnej	276
5.7.4.1. Istota zasady	276
5.7.4.2. Pomoc prawna jako odstępstwo od zasady bezpośredniości	280
5.7.4.3. Zasada bezpośredniości w postępowaniu przygotowawczym, odwoławczym, kasacyjnym i trybach szczególnych	281
5.7.5. Praktyka	282
5.8. Zasady skargowości i ścigania z urzędu	283
5.8.1. Z historii	283
5.8.2. Zasady <i>in abstracto</i>	284
5.8.3. Zasada skargowości w polskiej procedurze karnej	285
5.8.4. Zasada ścigania z urzędu w polskiej procedurze karnej	287
5.9. Zasada kontradiktoryjności i zasada inkwizycyjności (śledcza)	289
5.9.1. Z historii	289
5.9.2. Zasada kontradiktoryjności <i>in abstracto</i>	290
5.9.2.1. Racje zasady kontradiktoryjności	290
5.9.2.2. Warunki kontradiktoryjności procesu	291
5.9.3. Zasada inkwizycyjności <i>in abstracto</i>	293

5.9.4. Zasady kontradycyjności i inkwizycyjności w polskiej procedurze karnej . . .	294
5.9.4.1. Postępowanie przygotowawcze	294
5.9.4.2. Postępowanie główne i postępowanie apelacyjne	296
5.9.4.3. Ograniczenia kontradycyjności postępowania głównego i odwoławczego na rzecz inkwizycyjności	302
5.10. Zasada legalizmu	302
5.10.1. Z historii	303
5.10.2. Zasady legalizmu i oportunistu <i>in abstracto</i>	303
5.10.3. Zasada legalizmu w polskiej procedurze karnej	305
5.10.4. Wyjątki na rzecz oportunistu	306
5.10.5. Zasada legalizmu materialnego a konsensualne zakończenie procesu karnego	309
5.10.6. Problem tzw. oportunistu faktycznego i gwarancje legalizmu	312
5.11. Zasada prawa do obrony	313
5.11.1. Z historii	313
5.11.2. Zasada <i>in abstracto</i>	315
5.11.3. Zasada prawa do obrony w polskiej procedurze karnej	318
5.11.3.1. Obrona materialna	318
5.11.3.2. Obrona formalna	320
5.12. Zasada publiczności	325
5.12.1. Z historii	325
5.12.2. Zasada <i>in abstracto</i>	326
5.12.3. Zasada publiczności w polskiej procedurze karnej	329
5.13. Zasada kontroli procesu	335
5.13.1. Z historii	336
5.13.2. Zasada kontroli <i>in abstracto</i>	337
5.13.3. Zasada kontroli procesu w obowiązującej polskiej procedurze karnej	338
5.13.3.1. Kontrola judykacyjna	338
5.13.3.2. Kontrola społeczna	341
5.13.3.3. Kontrola administracyjna (tzw. nadzór służbowy)	342
5.14. Zasada uczciwego (rzetelnego) procesu	343
5.14.1. Z historii	343
5.14.2. Problem miejsca zasady uczciwego (rzetelnego) procesu w systemie naczelných zasad procesu	344
5.14.3. Zakres zasady	345
Literatura	349
Rozdział 6. Dowody	359
6.1. Cechy szczególne postępowania dowodowego w procesie karnym	359
6.1.1. System gwarancji prawdziwych ustaleń faktycznych	359
6.1.2. Stosowanie nowych środków i technik badawczych	360
6.1.3. Prawo i postępowanie dowodowe	362
6.1.4. Pojęcie dowodu	363
6.1.5. Istota źródła dowodu i środka dowodowego	364
6.1.6. Przedmiot dowodu	365
6.1.7. Czynności dowodowe	367
6.2. Klasyfikacja dowodów	367
6.2.1. Dowody pierwotne i pochodne	367
6.2.2. Dowody osobowe i rzeczowe	367
6.2.3. Dowody pojęciowe i zmysłowe	368

6.2.4. Dowody bezpośrednie i pośrednie	368
6.2.5. Dowody przypadkowe i z przeznaczenia	370
6.2.6. Dowody ścisłe i swobodne	370
6.3. Surogaty udowodnienia	371
6.3.1. Notoryjność	371
6.3.2. Oczywistość	372
6.3.3. Uprawdopodobnienie	372
6.3.4. Domniemania	373
6.4. Wprowadzanie dowodów do procesu	374
6.4.1. Sposoby wprowadzania dowodów	374
6.4.2. Istota i forma wniosku dowodowego	375
6.4.3. Oddalenie wniosku dowodowego	375
6.5. Zakazy dowodowe	376
6.6. Czynności dowodowe	386
6.6.1. Czynności poszukiwawcze	386
6.6.1.1. Przeszukanie i zatrzymanie rzeczy	387
6.6.1.2. Kontrola korespondencji, przekazu informacji i przesyłek	393
6.6.1.3. Kontrola i utrwalanie rozmów	394
6.6.1.4. Poszukiwanie oskarżonego	400
6.6.2. Czynności ujawniające dowody	401
6.6.2.1. Przesłuchanie: wyjaśnienia oskarżonego, zeznania świadka, opinia biegłego	401
6.6.2.2. Okazanie i rozpoznanie	407
6.6.2.3. Ekspertyza	409
6.6.2.4. Oględziny	414
6.6.2.5. Oględziny i otwarcie zwłok	415
6.6.2.6. Odczytanie	416
6.6.2.7. Eksperyment procesowy	417
6.6.2.8. Badanie osoby oskarżonego i wywiad środowiskowy	418
6.6.2.9. Świadek koronny	420
6.6.3. Czynności kontrolujące dowody	424
6.7. Spór o nowe niekonwencjonalne dowody	424
6.7.1. Przyczyny powstania koncepcji dowodów niekonwencjonalnych	424
6.7.2. Dowody będące przedmiotem sporu	425
6.7.3. Uwarunkowania ustawowe regulacji dowodów niekonwencjonalnych	426
Literatura	427
Rozdział 7. Środki przymusu	437
7.1. Istota i kategorie środków przymusu	437
7.2. Zatrzymanie	439
7.3. Środki zapobiegawcze	446
7.3.1. Funkcje środków zapobiegawczych	446
7.3.1.1. Funkcja zasadnicza – funkcja prewencyjna	446
7.3.1.2. Funkcje akcesoryjne – funkcja ochronna. Problem funkcji represyjnej	447
7.3.2. Reguły stosowania środków zapobiegawczych	449
7.3.2.1. Ogólna podstawa ich stosowania	449
7.3.2.2. Szczególne podstawy środków zapobiegawczych	449
7.3.2.3. Dyrektywy adaptacji do sytuacji procesowej oraz minimalizacji środków zapobiegawczych	451
7.3.2.4. Kompetencja do stosowania środków zapobiegawczych	452

7.3.3. Rodzaje środków zapobiegawczych	453
7.3.4. Tymczasowe aresztowanie	455
7.3.5. Ogólna charakterystyka nieizolacyjnych środków zapobiegawczych	464
7.3.5.1. Poszczególne nieizolacyjne środki zapobiegawcze	465
7.4. List żelazny	472
7.5. Środki wymuszające spełnienie obowiązków procesowych	473
7.5.1. Kary porządkowe	474
7.5.2. Przymusowe doprowadzenie do organu procesowego	475
7.5.3. Obciążenie dodatkowymi kosztami postępowania	475
7.5.4. Immunitety w zakresie środków wymuszających spełnienie obowiązku procesowego	475
7.6. Policja sesyjna, czyli środki wymuszające zachowanie porządku w czasie rozprawy ..	476
7.7. Zabezpieczenie majątkowe	477
Literatura	478
Rozdział 8. Przesłanki procesowe	483
8.1. Wprowadzenie historyczne	483
8.2. Funkcje systemu przesłanek	484
8.3. Spór o istotę przesłanek	484
8.4. Kategoryzacja przesłanek	485
8.4.1. Przesłanki procesu i przesłanki czynności procesowych	486
8.4.2. Przesłanki pozytywne i negatywne	487
8.4.3. Przesłanki ogólne i szczególne	487
8.4.4. Przesłanki materialne i formalne	488
8.4.4.1. Przesłanki materialne	488
8.4.4.2. Przesłanki formalne	492
8.5. Zbieg negatywnych przesłanek procesowych	500
Literatura	501
Rozdział 9. Przebieg procesu	503
9.1. Etapy procesu	503
9.2. Postępowanie przygotowawcze	505
9.2.1. Funkcje postępowania przygotowawczego	505
9.2.1.1. Funkcja przygotowawcza jako funkcja zasadnicza	505
9.2.1.2. Funkcja profilaktyczna jako funkcja akcesoryjna	508
9.2.1.3. Funkcja względnie prejudycjalna jako funkcja akcesoryjna	510
9.2.2. Formy postępowania przygotowawczego	510
9.2.2.1. Uwagi ogólne	510
9.2.2.2. Śledztwo	511
9.2.2.3. Dochodzenie	513
9.2.3. Porządek czynności w śledztwie i dochodzeniu	517
9.2.3.1. Fazy poprzedzające formalne wszczęcie postępowania	518
9.2.3.2. Postępowanie przygotowawcze w sprawie (<i>in rem</i>)	518
9.2.3.3. Postępowanie przygotowawcze przeciwko podejrzanemu (<i>in personam</i>) ..	519
9.2.3.4. Zakończenie postępowania przygotowawczego	521
9.2.3.5. Zawieszenie postępowania przygotowawczego	528
9.2.4. Czynności sądowe w postępowaniu przygotowawczym	529
9.2.4.1. Formy oddziaływania sądu na postępowanie przygotowawcze	529
9.2.5. Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym	532
9.2.5.1. Nadzór procesowy prokuratora	532

9.2.5.2. Nadzór służbowy	533
9.2.5.3. Kontrola postępowania przygotowawczego sprawowana przez inne osoby	533
9.2.5.4. Wzruszanie prawomocnych postanowień o umorzeniu postępowania przygotowawczego	533
9.3. Postępowanie główne	535
9.3.1. Funkcje postępowania głównego	535
9.3.2. Porządek czynności	537
9.3.2.1. Postępowanie przejściowe	537
9.3.2.2. Rozprawa główna	545
9.3.2.3. Czynności końcowe postępowania głównego	561
9.4. Postępowanie apelacyjne	562
9.4.1. Funkcje postępowania apelacyjnego	562
9.4.2. Wyznaczniki aktualnego modelu postępowania apelacyjnego	563
9.4.3. Podstawowe pojęcia z zakresu postępowania odwoławczego	566
9.4.4. Porządek czynności postępowania apelacyjnego	579
9.4.4.1. Czynności sądu pierwszej instancji	579
9.4.4.2. Przygotowanie do rozprawy apelacyjnej	581
9.4.4.3. Rozprawa apelacyjna	581
9.4.4.4. Czynności końcowe	584
9.4.5. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji po przekazaniu mu sprawy przez sąd odwoławczy	584
9.5. Postępowanie wykonawcze	585
9.5.1. Funkcje postępowania wykonawczego	585
9.5.2. Porządek czynności w postępowaniu wykonawczym	585
9.5.2.1. Czynności wstępne	586
9.5.2.2. Właściwe wykonanie	586
9.5.2.3. Czynności końcowe	586
9.6. Zażalenie	586
9.6.1. Zażalenie – środek odwoławczy	586
9.6.2. Dwuinstancyjność postępowania zażaleniowego	587
9.6.3. Zażalenie – środek niewstrzymujący wykonania zaskarżonego postanowienia (art. 462 § 1)	588
9.6.4. Organy rozpoznające zażalenia	588
9.7. Postępowania korekcyjne po uprawomocnieniu się orzeczenia sądowego	589
9.7.1. Kasacja	589
9.7.1.1. Kasacja „zwyczajna”	589
9.7.1.1.1. Orzeczenia podlegające zaskarżeniu i warunki zaskarżenia	589
9.7.1.1.2. Podstawy kasacji	591
9.7.1.1.3. Niedopuszczalność kasacji	592
9.7.1.1.4. Przebieg postępowania kasacyjnego	593
9.7.1.2. Kasacja „nadzwyczajna”	597
9.7.2. Skarga nadzwyczajna do Sądu Najwyższego	598
9.7.3. Wznowienie postępowania (sądowego)	600
9.7.3.1. Wznowienie postępowania na wniosek	600
9.7.3.2. Wznowienie postępowania z urzędu	602
9.7.3.3. Przebieg postępowania wznowieniowego	603
9.7.4. Podjęcie postępowania warunkowo umorzonego	603
9.7.5. Skarga na wyrok sądu odwoławczego	604
9.7.6. Skarga na orzeczenie podważające status sędziego	606

9.8. Postępowania następcze po uprawomocnieniu się orzeczenia sądowego	607
9.8.1. Postępowanie ulaskawieniowe	607
9.8.1.1. Prawo łaski	607
9.8.1.2. Rodzaje postępowania ulaskawieniowego	608
9.8.1.3. Wykonanie kary a postępowanie ulaskawieniowe	609
9.8.2. Postępowanie w sprawie o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, aresztowanie lub zatrzymanie	610
9.8.2.1. Przesłanki odpowiedzialności Skarbu Państwa	611
9.8.2.2. Uprawnieni do żądania odszkodowania	614
9.8.2.3. Termin do zgłoszenia żądania	615
9.8.2.4. Właściwość sądu	615
9.8.2.5. Najbardziej charakterystyczne odrębności procedury	615
9.8.3. Orzekanie kary łącznej	616
9.8.3.1. Pojęcie wyroku łącznego	616
9.8.3.2. Właściwość i skład sądu	617
9.8.3.3. Przebieg postępowania	617
Literatura	618
Rozdział 10. Postępowanie w wyniku skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	635
10.1. Organy strasburskie	635
10.2. Warunki dopuszczalności skargi indywidualnej	637
10.3. Przebieg postępowania przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka	638
10.4. Znaczenie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w polskim procesie karnym	640
Literatura	641
Rozdział 11. Postępowanie karne transgraniczne	643
11.1. Wprowadzenie historyczne	643
11.2. Zagraniczna pomoc prawna	646
11.2.1. Klasyczny zakres zagranicznej pomocy prawnej	646
11.2.2. Wspólny zespół śledczy	648
11.3. Zatrzymanie dowodów, zabezpieczenie mienia i przeprowadzanie dowodów za granicą – stosowane w Unii Europejskiej	649
11.3.1. „Zamrażanie” za granicą dowodów lub mienia podlegającego przepadkowi na użytek polskiego procesu karnego	649
11.3.2. „Zamrażanie” w Polsce dowodów lub mienia podlegającego przepadkowi ...	650
11.3.3. Wystąpienie do organu sądowego innego państwa członkowskiego UE o wykonanie europejskiego nakazu dochodzeniowego (END)	651
11.3.4. Wykonanie END w Polsce	651
11.4. Przejęcie i przekazanie ścigania karnego	652
11.5. Ekstradycja	655
11.5.1. Ekstradycja klasyczna	655
11.5.1.1. Ekstradycja klasyczna czynna	656
11.5.1.2. Ekstradycja klasyczna bierna	657
11.5.2. Europejski nakaz aresztowania	659
11.5.2.1. Wystawianie europejskiego nakazu aresztowania w Polsce	661
11.5.2.2. Wykonywanie europejskiego nakazu aresztowania w Polsce	662

11.5.3. Dostarczanie oskarżonego Międzynarodowemu Trybunałowi Karnemu i współpraca z tym Trybunałem	668
11.5.3.1. Międzynarodowy Trybunał Karny	668
11.5.3.2. Postępowanie w zakresie współpracy z Międzynarodowym Trybunałem Karnym	669
11.6. Przejęcie i przekazanie orzeczeń do wykonania	672
11.6.1. Wykonywanie orzeczeń międzynarodowych trybunałów karnych	673
11.6.2. Klasyczny zakres współpracy	673
11.6.3. Wykonywanie orzeczeń w ramach współpracy z państwami członkowskimi Unii Europejskiej	675
11.6.3.1. Wykonywanie orzeczeń w zakresie kar majątkowych i kosztów sądowych	675
11.6.3.1.1. Wykonywanie orzeczeń dotyczących grzywny, nieważki, świadczenia pieniężnego i orzeczenia zasądzającego od sprawcy koszty procesu	676
11.6.3.1.2. Wykonywanie orzeczeń przepadku	677
11.6.3.1.3. Wykonywanie w państwach członkowskich Unii Europejskiej i w Polsce orzeczeń skazujących na kary pozbawienia wolności	678
11.6.3.1.4. Wykonywanie innych orzeczeń skazujących na inne kary, wymierzających samoistne środki karne oraz orzeczeń o warunkowym zwolnieniu oraz warunkowym umorzeniu postępowania	682
11.6.3.1.5. Wykonywanie orzeczeń o zastosowaniu klasycznych środków zapobiegawczych w celu zapewnienia prawidłowego toku postępowania karnego	687
11.6.3.1.6. Wykonywanie orzeczeń o zastosowaniu środków zapobiegawczych, środków probacyjnych i środków karnych o charakterze ochronnym	689
Literatura	691
Rozdział 12. Kodeksowe postępowania szczególne	697
12.1. Zagadnienia wstępne	697
12.1.1. Pojęcie	697
12.1.2. Powody wyodrębnienia postępowań szczególnych	698
12.1.3. Z historii	700
12.2. Poszczególne kodeksowe postępowania szczególne	701
12.2.1. Postępowanie nakazowe	701
12.2.2. Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego	704
12.2.3. Postępowanie przyspieszone	707
Literatura	712
Spis tablic	717
Indeks rzeczowy	719

WPROWADZENIE

Nawet podręczniki akademickie mają swoje jubileusze. Szczególnie gdy od pierwszego wydania upływa 35 lat (ukazało się w roku 1985 nakładem Państwowego Wydawnictwa Naukowego w Warszawie), a wydanie oddawane do rąk Czytelników jest już piętnastym z kolei. Tak rzecz się ma w przypadku tego podręcznika.

Podobnie jak trzy poprzednie, z lat 2015, 2016 i 2018, tak i to wydanie jest próbą dotrzymania kroku ustawodawcy.

Najpierw podręcznik uwzględniał wielką reformę polskiej procedury karnej, wprowadzającą w szerokim zakresie zasadę kontradyktoryjności, konsensualizm w dochodzeniu do rozstrzygnięcia sporu sądowego i postępowanie restytucyjne, która weszła w życie w 2015 r. Kilka miesięcy później jednak – 11 III 2016 r. – Sejm RP uchwalił ustawę nowelizującą Kodeks postępowania karnego oraz Kodeks karny, oznaczającą w istocie rzeczy kontrreformę albo, jak niektórzy mówią – dereformę. I takie określenia przyjęły się w polskim społeczeństwie. Była ona drugim, po nowym Prawie o prokuraturze, krokiem w kierunku wzmocnienia władzy wykonawczej w wymiarze sprawiedliwości.

Wkrótce pojawiły się, w tym samym duchu pisane, kolejne nowelizacje Kodeksu postępowania karnego oraz nowe ustawy o Sądzie Najwyższym i Krajowej Radzie Sądownictwa, zmierzające do osłabienia niezawisłości sędziów i zapobieżenia kwestionowaniu decyzji o obsadzie sądów, a także liczne wypowiedzi w piśmiennictwie prawniczym.

Nieuchronnie więc stało się przygotowanie następnego wydania.

Podręcznik nadal opiera się na dotychczasowych założeniach ukształtowanych z myślą o pierwszym wydaniu z 1985 r. Ani niewielkie zmiany jego struktury, ani niezliczone zmiany ustawodawstwa ich nie podważyły. Nadal jest więc zarysem, a nie pełnym systemem polskiej procedury karnej. Wciąż przedstawia prawo na tle historycznym i prawnoporównawczym w związku z jego stosowaniem w praktyce, konsekwentnie nie unika akcentów krytycznych i polemicznych podczas omawiania prawa obowiązującego oraz nie powstrzymuje się przed wyrażaniem własnych zapatrywań jego autorów i propozycjami *de lege ferenda*, nie mówiąc już o posługiwaniu się aparaturą naukową. Nadal też znajdują się w nim odesłania do literatury oraz aktualne zestawienia bibliograficzne na końcu każdego rozdziału.

Również i to wydanie powstało przy wielkiej pomocy pracowników oraz doktorantów Katedry Postępowania Karnego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Słowa wyrażające głęboką wdzięczność jesteśmy winni ponownie pani dr Marzenie Andrzejewskiej oraz panu dr. Maciejowi Andrzejewskiemu za przygotowanie zestawień oraz propozycji aktualizacji stanu prawnego, uzupełnienie powołań literatury i orzecznictwa, a także propozycje korektur oraz wychwytywanie wszelkich niedoskonałości tekstu, nie mówiąc już o aktualizowaniu tabel statystycznych i schematów. Nie będzie żadną przesadą stwierdzenie, że bez ich współudziału nowe wydanie tego podręcznika nie miałoby szans na ukazanie się w druku. Chcielibyśmy także gorąco podziękować panu dr. Pawłowi Czarneckiemu za wszelką pomoc, jaką uzyskaliśmy z jego strony.

Niezawodne, jak zwykle, w pracach nad przygotowaniem podręcznika było wydawnictwo Wolters Kluwer (następca prawny wydawnictwa LexisNexis i PWN, wydawcy *Procesu* w 1985 r. po raz pierwszy). Za przychyłność, opiekę nad przygotowaniem tego wydania oraz celne sugestie dziękujemy gorąco paniom dyrektor Justynie Kossak oraz dyrektor Klaudii Szawłowskiej-Milczarek.

Tradycyjnie już składamy podziękowania pani Grażynie Polkowskiej-Nowak, która wzięła na siebie obowiązki redaktora-korektora. Jak zwykle do niej należało ostatnie słowo podczas przygotowywania podręcznika do druku. Słowa *last but not least* są tu absolutnie na miejscu. Pracowała nad nią już po raz czternasty, dbając jak zawsze o każdy szczegół, o to, aby książka nie przegrała w wyścigu z ustawodawstwem i nie zawiodła oczekiwań Czytelników. Jeszcze raz bardzo dziękujemy!

Mamy nadzieję, że kolorystyka okładki tego wydania spotka się z aprobatą Czytelników.

Stanisław Waltoś i Piotr Hofmański

Kraków–Haga, kwiecień 2020

ROZDZIAŁ 1

POJĘCIA PODSTAWOWE

1.1. POJĘCIA PROCESU KARNEGO I PRAWA KARNEGO PROCESOWEGO

Prawo karne to zbiór norm określających odpowiedzialność za czyny zakazane przez ustawę karną pod groźbą kary oraz sposób postępowania w sprawie tej odpowiedzialności.

*1

Definicja ta obejmuje prawo karne w znaczeniu ogólnym. Zarys jej rozciąga się na normy regulujące zasady odpowiedzialności i na normy wyznaczające reguły postępowania. Nie mówi ona o przestępstwach, lecz o czynach zabronionych pod groźbą kary, a więc również o wykroczeniach. Prawo karne w znaczeniu ogólnym jest jednak pojęciem używanym raczej przez nieprawników. Dla prawnika jest ono zbyt szerokie, a tym samym niewiele mu mówi. Trzeba je zatem podzielić.

Prawo karne dzieli się więc na prawo **karne materialne** i **prawo karne procesowe** (formalne).

Prawo karne materialne to zbiór norm zakazujących popełniania określonych czynów społecznie szkodliwych, zagrożonych sankcjami karnymi (karami i innymi środkami).

*2

Po skasowaniu kolegiów do spraw wykroczeń nieaktualne stało się rozróżnienie sądowego i pozasądowego prawa karnego materialnego. W Polsce do sądów należy dziś rozpatrywanie odpowiedzialności zarówno za przestępstwa, jak i za wykroczenia. Prawo o wykroczeniach mieści się w pojęciu prawa karnego w znaczeniu ogólnym.

Każde prawo materialne ma odbicie w prawie procesowym, choć nie każde realizuje się dzięki działalności odpowiednich organów. Na przykład niektóre działy prawa cywilnego strony stosują na zasadzie dwustronnego porozumienia. Strony same zawierają umowę sprzedaży, kierując się przepisami Kodeksu cywilnego. Dopiero spór między nimi powoduje aktywność sądu.

*3

Inna sprawa jest z prawem karnym materialnym. Sam fakt wydania i opublikowania zakazu może w dużej mierze zapobiegać popełnianiu społecznie niepożądanych czynów, trzeba jednak stworzyć realną groźbę ścigania za nieprzestrzeganie tych zaka-

zów, ponieważ zrezygnowanie z procesu karnego spowodowałoby całkowite lekceważenie norm prawa karnego materialnego, z wszystkimi konsekwencjami wynikającymi z takiego stanu rzeczy. Wiele lat temu prof. Marian Cieślak lapidarnie ujął to w słowach: „Bez procesu karnego prawo karne materialne byłoby jak strach na wróble”¹.

Prawo karne materialne nie jest poza tym prawem nadającym się do stosowania w drodze porozumienia zawieranego np. między dwiema osobami, z pełnym pominięciem organów państwowych. Nie można sobie nawet wyobrazić arbitrażu opartego na normach prawa karnego. Określanie konsekwencji prawnych naruszenia zakazu karnego i ich praktyczna realizacja nie mogą więc należeć do sfery działania jednostek czy niezorganizowanych zbiorowości w społeczeństwie.

*4

Prawo karne procesowe to zbiór norm prawnych regulujących proces karny².

Taka definicja narzuca konieczność niezwłocznego wyjaśnienia istoty procesu karnego.

*5

Proces karny to zespół prawnie uregulowanych czynności, których celem jest wykrycie przestępstwa i jego sprawcy, osądzenie go i ewentualne wykonanie kary, środków karnych, przepadku, środków kompensacyjnych oraz środków zabezpieczających.

Porównując pojęcia prawa karnego procesowego i procesu karnego, można powiedzieć, że pierwsze leży na płaszczyźnie normatywnej (powinności prawnej), drugie zaś na płaszczyźnie faktycznej (ale w prawie relewantnej).

Ponieważ prawo karne procesowe z góry nadaje kształt prawny procesowi, zdarza się, że zarówno w mowie potocznej, jak i w języku prawniczym utożsamia się prawo karne procesowe z procesem karnym. Najlepszym tego przykładem są akademickie podręczniki z zakresu prawa karnego procesowego noszące tytuły: *Proces karny Polski Ludowej*³, *Polski proces karny*⁴, *Proces karny*⁵, *Polski proces karny przed sądem powszechnym*⁶, *Postępowanie karne w zarysie*⁷, *Polskie postępowanie karne*⁸, *Postępowanie karne*⁹.

¹ M. Cieślak, *Proces karny (skrypt)*, Kraków 1952, cz. 1, s. 9.

² Nie wydaje się, by trafne było definiowanie prawa karnego procesowego jako zbioru przepisów regulujących proces karny przez określenie modelu, czyli zespołu jego podstawowych elementów (M. Lipczyńska, A. Kordik, Z. Kegel, Z. Świda-Łągiewska, *Polski proces karny*, Warszawa–Wrocław 1975, s. 21 – w dalszych przypisach będzie stosowany skrót: M. Lipczyńska i in., *Polski proces...*). Prawo reguluje nie tylko model, lecz także bardzo szczegółowe kwestie, często takie, które nawet mogłyby pozostać poza kręgiem regulacji prawnej.

³ Taki tytuł nosił podręcznik L. Schaffa (Warszawa 1953).

⁴ Autorzy: M. Lipczyńska, A. Kordik, Z. Kegel, Z. Świda-Łągiewska (Warszawa–Wrocław 1975).

⁵ Autor: W. Daszkiewicz (III wyd., Poznań 1996); T. Taras, E. Skrętowicz, R. Kmiecik (*Część ogólna*, Lublin 1971); K. Marszał (Katowice 1997 i 2008); R. Kmiecik, E. Skrętowicz (*Część ogólna*, wszystkie wydania od 1996 r. do 2006 r.); K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek (Katowice 2003); K. Marszał, J. Zagrodnik, *Proces karny*, Warszawa 2017; D. Gruszecka, K. Kremens, K. Nowicki, J. Skorupka, *Proces karny*, red. J. Skorupka, Warszawa 2017.

⁶ Autor: S. Śliwiński (wydanie z 1948 r. i skrypcowe reedycje w latach 1959, 1961).

⁷ Autorzy: M. Siewierski, J. Tylman, M. Olszewski (II wyd., Warszawa 1974).

⁸ Autorzy: T. Grzegorzczak, J. Tylman (wszystkie wydania, łącznie z dziewiątym, Warszawa 2014).

⁹ Autorzy: Z. Świda, J. Skorupka (red.), R. Ponikowski, W. Posnow (Warszawa 2012). Identycznie K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2017.

Zamiennie nieraz używa się terminów „procedura” i „prawo procesowe”. Często więc terminy te traktowane są jako synonimy. Tak jednak jest tylko z grubsza rzecz biorąc. Pojęcie procedury jest nieco szersze. Obejmuje ono nie tylko normy prawa procesowego. Do procedury należą też obyczaje, uznane sposoby stosowania prawa, wszystko to, co składa się na reguły postępowania.

Trzeba wreszcie pamiętać, że nazwy „proces” używa się zamiennie z nazwą „postępowanie”¹⁰. Program studiów prawnych przewiduje właśnie nauczanie „postępowania karnego” – mimo skłonności wśród pracowników nauki i studentów do używania nazwy „proces”. **Zamiennosc ta jednak nie jest pełna.** Powszechnie mówi się „postępowanie doraźne” lub „postępowanie przygotowawcze”, a nie „proces doraźny” lub „proces przygotowawczy”.

Zarezerwujmy więc nazwę „**postępowanie**” na oznaczenie bądź krótszych odcinków przebiegu procesu (np. postępowanie przygotowawcze, postępowanie główne), bądź jego szczególnych odmian (np. postępowanie prywatnoskargowe, przyspieszone)¹¹. Jest to pojęcie wąskie.

Proces karny natomiast to pojęcie szerokie, obejmujące całą działalność zmierzającą do rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności prawnej oskarżonego. Nazwy „proces” i „postępowanie” były i nadal będą używane w znaczeniu abstrakcyjnym. W znaczeniu konkretnym występują one wówczas, gdy oznaczają zespół prawnie uregulowanych czynności zmierzających do rozstrzygnięcia problemu odpowiedzialności konkretnej osoby (np. Władysława Mazurkiewicza, Zdzisława Marchwickiego) za konkretne przestępstwo. Wówczas też zdarza się, że mianem procesu określa się tylko jeden z jego etapów – rozprawę. Mówi się np., że rozpoczął się proces Jana Kowalskiego. Chodzi tu oczywiście o rozprawę w tej sprawie, gdyż właściwy proces rozpoczął się znacznie wcześniej – z chwilą wydania postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego.

1.2. FUNKCJE NORM PROCEDURY KARNEJ

Normy procedury karnej, a więc prawa karnego procesowego, spełniają cztery istotne funkcje, których uświadomienie sobie pozwala zrozumieć, dlaczego we współczesnym społeczeństwie żaden ustawodawca nie może sobie pozwolić na luksus nieuregulowania prawnego procesu, pozostawienia całkowitej swobody postępowania organom procesowym.

Funkcje norm procedury karnej są następujące¹²:

1. **Funkcja prakseologiczna.** Procedura jest wynikiem doświadczenia uzyskiwanego w ciągu setek lat; niestety, przede wszystkim doświadczenia negatywnego, pouczającego o takim sposobie postępowania, którym uchroniłby od pomyłek i tragedii ludzkich oraz zapewniłby sprawiedliwe rozstrzygnięcie. Dzięki temu doświadczeniu zostały ustalone metody najbardziej efektywnej realizacji celów procesu. Poważna liczba norm w tym prawie to **normy tzw. celowościowe**, wskazujące najlepszą drogę prowadzącą

¹⁰ Bardzo silnie tę synonimiczność akcentują T. Grzegorzczak i J. Tylman (*Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014, s. 42).

¹¹ Podobnie M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984, s. 12.

¹² Pierwsze omówienie tych funkcji – nieco różniące się od przedstawionego w tym podręczniku – M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1971, s. 12–13. Por. też T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie...*, s. 57–58.

*6

*7

do celu, w tym wypadku do wykrycia prawdy materialnej i wyciągnięcia z tego faktu odpowiednich konsekwencji (bliżej *695).

*8 2. **Funkcja gwarancyjna.** Pokażna liczba norm tego prawa ma na celu:

- 1) ochronę podstawowych wartości nadrzędnych, takich jak: godność człowieka, jego prawa do intymności, więzi rodzinnych, własności;
- 2) ochronę praw jednostki w procesie.

Normy te – ujmując rzecz z tego punktu widzenia – są tzw. **gwarancjami procesowymi**. Każdy uczestnik procesu ma prawo do ochrony jego praw obywatelskich. Służą więc tej ochronie normy ograniczające możliwość stosowania środków przymusu, a także normy gwarantujące respektowanie interesów prawnych uczestników.

Do niedawna jeszcze koncentrowano się głównie na ochronie praw oskarżonego. Pod wpływem wiktyologii (nauki o ofierze przestępstwa) procedury karne, a wśród nich także polska, zaczęły jednak równą wagę przywiązywać do gwarancji praw obywatelskich pokrzywdzonego. Nie bez racji też podkreśla się, że prawo karne procesowe pozostaje w ścisłym związku z prawem konstytucyjnym, w części dotyczącej praw obywatelskich w poważnej mierze je konkretyzując. Nie wydaje się przesadą spotykane często powiedzenie, że procedura karna jest nawet częścią prawa konstytucyjnego w zakresie dotyczącym praw jednostki.

*9 3. **Funkcja regulacyjna.** Normy procedury karnej wyznaczają porządek, ustalają sekwencję czynności, regulują prawa i obowiązki uczestników procesu, wtłaczają czynności procesowe w odpowiednie formy. Z tego też powodu często nazywa się je prawem formalnym. Prawidłowe jego stosowanie zaprowadza ład w procesie.

*10 4. **Funkcja materialnoprawna.** Prawo karne procesowe wywiera niejednokrotnie wpływ na zakres uregulowania prawa karnego materialnego oraz realność stosowania tego prawa. Kierunek oddziaływania jest więc dwustronny. Przepisy o postępowaniu dowodowym wyznaczają granice dochodzenia do prawdy, a tym samym niekiedy przekreślają szanse urzeczywistnienia normy prawa karnego materialnego. Najlepszym przykładem są przepisy o prawie odmowy zeznań, o zakazie wymuszania przyznania, o dopuszczalności przeszukania mieszkania itp. Niektóre normy prawa karnego procesowego są w stanie całkowicie, w pewnych sytuacjach, wyłączyć dopuszczalność realizacji norm prawa karnego materialnego. Tak rzecz się ma np. z normami o prawomocności, o skutkach przesłanek procesowych lub o terminach.

Zdarza się również, że normy prawa karnego procesowego regulują kwestie, które powinny być unormowane przez prawo materialne, np. odszkodowania za niesłuszne skazanie, przesłanki warunkowego umorzenia albo konsekwencji braku społecznej szkodliwości czynu.

1.3. STOSUNKI PROCESOWE

Przytoczona na wstępie definicja procesu karnego kładzie nacisk na czynności składające się na ten proces. Definicja ma charakter ogólny i bynajmniej nie tłumaczy do końca jego istoty. Cóż z tego, że mówi się o czynnościach, skoro jeszcze nie wiadomo, o czyje czynności chodzi. Trzeba to do końca wyjaśnić.

*11 **Czynności procesowe to prawnie uregulowane zachowanie się organów państwowych prowadzących proces, czyli tzw. organów procesowych (postępowania), oraz innych uczestników, a zwłaszcza stron procesowych (bliżej *69–71), czyli przede wszystkim oskarżyciela, oskarżonego, pokrzywdzonego.**

Nie wszystkie czynności składające się na proces zmierzają do wykrycia sprawcy przestępstwa i jego ukarania. Na przykład oskarżony, który, składając wyjaśnienia, zaprzecza wbrew faktom zarzutowi wysuniętemu przeciwko niemu, zachowuje się w sposób prawnie unormowany. Prawo zezwala mu na złożenie takich wyjaśnień, które z powodu ich treści nie tracą wcale charakteru czynności procesowej. Intencja czynności nie ma bowiem żadnego wpływu na jej dopuszczalność. Nawet kłamstwa oskarżonego mogą być użyteczne – dzięki nim można nieraz udowodnić jego winę.

Wszystkie czynności pozostają we wzajemnym związku. Złożenie wniosku przez oskarżonego do sądu powoduje konieczność wydania stosownej decyzji. Decyzja ta z kolei może być zaskarżona do sądu wyższej instancji. Gdy oskarżyciel zarzuci oskarżonemu, że popełnił przestępstwo, ten najprawdopodobniej będzie starał się odeprzeć zarzut.

W procesie czynność rodzi więc z reguły czynność. Zarazem tworzy ona określoną sytuację prawną między uczestnikami procesu. Te sytuacje prawne to stosunki procesowe.

Stosunki procesowe to sytuacje prawne zachodzące między uczestnikami procesu i unormowane przez prawo karne procesowe.

*12

Stosunki te mają charakter:

- **społeczny** (zachodzą między ludźmi lub podmiotami symbolizującymi interesy ludzkie);
- **prawny** (są prawnie unormowane, a ich treścią są wzajemne prawa i obowiązki);
- **dynamiczny** (uczestnicy procesu dzięki odgrywanym rolom procesowym zdeterminowanym przez cele, do których dążą, powodują zmiany w treści tych stosunków).

Jeśli więc mówimy, że proces to przebieg (łańcuch) czynności procesowych, to powinniśmy pamiętać, iż jest to taki przebieg czynności, w zakresie którego zawiązują się i stale przekształcają stosunki między ich uczestnikami.

Wyodrębnienie i kwalifikowanie stosunków procesowych mają duże znaczenie poznawcze. Taki czy inny charakter stosunków procesowych na określonym etapie rozwoju procesu pozwala ocenić jego oblicze, a zwłaszcza pozycję stron procesowych.

Ze względu na odbicie rzeczywistości trzeba rozróżnić dwa rodzaje stosunków procesowych: idealne i faktyczne. **Stosunki procesowe idealne** to pożądanee przez ustawodawcę i naukę stany prawne. **Stosunki procesowe faktyczne** to stany prawne tworzące się w konkretnych procesach.

Bliższe ich omówienie nastąpi w części poświęconej przebiegowi procesu (*958–1148) oraz zasadom kontradyktoryjności i inkwizycyjności (*568–590). Tu tylko trzeba zaznaczyć, że porównanie stosunków faktycznych z idealnymi ujawnia i wartość modelu prawnego procesu, i aktualny stan praktyki.

1.4. CELE PROCESU KARNEGO

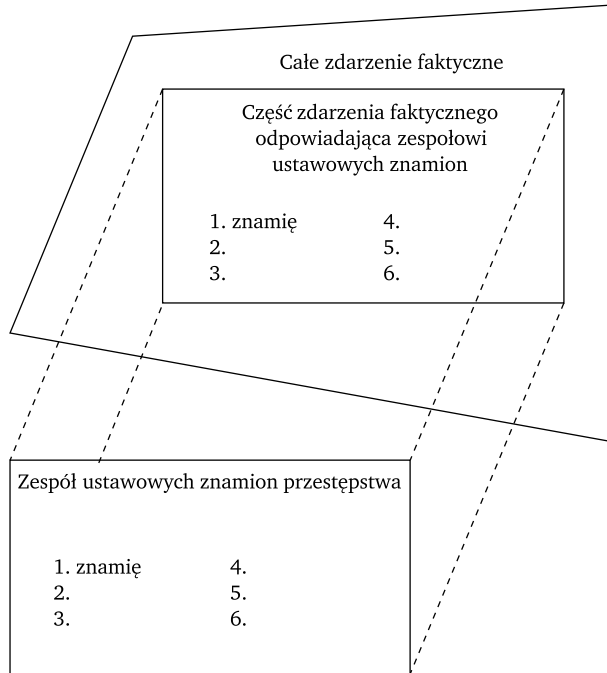
Proces karny ma przed sobą dwa cele.

Pierwszy cel to osiągnięcie stanu sprawiedliwości prawnomaterialnej, czyli doprowadzenie do słusznego zastosowania normy prawa karnego materialnego, a niekiedy i prawa cywilnego materialnego.

Proces powinien zmierzać do skonkretyzowania normy prawa karnego materialnego, innymi słowy: do zamiany abstrakcyjnej normy prawa karnego materialnego w normę skonkretyzowaną, przymierzoną do konkretnego czynu ludzkiego – kierując się regu-

*13

łami zawartymi w części ogólnej Kodeksu karnego – i wyciągnięcia z tego faktu następstw przewidzianych w prawie karnym materialnym.

Tablica 1. Istota subsumcji

Źródło: O. Triffterer, *Optisches Strafrecht*, J. Halbband, Heren (Berlin 1981), s. 9.

Na przykład abstrakcyjna norma art. 278 § 1 k.k.: „Kto zabiera w celu przywłaszczenia cudzą rzecz ruchomą (...)” zamienia się w normę konkretną, która przybiera np. następującą postać: „Dnia 5 XII 2019 r. w Krakowie Józef K. zabrał celem przywłaszczenia telewizor marki Samsung na szkodę Antoniego B.”.

*14 Operacja ta nazywa się **subsumcją czynu pod przepis prawny** albo konkretyzacją abstrakcyjnego zespołu znamion przestępstwa.

Pierwszy cel procesu sprowadza się więc do subsumcji czynu pod przepis prawny i na tej podstawie określenia odpowiedzialności karnej (niekiedy także cywilnej).

*15 Spełnienie tego celu zależy jednak od **realizowania celów etapowych**, które wymagają odpowiedzi na następujące pytania:

- 1) co się stało? – czy przestępstwo zostało popełnione?
- 2) kto? – kto je popełnił?
- 3) jak, kiedy i gdzie? – jakie są bliższe okoliczności popełnionego czynu, widziane przez pryzmat ustawowych znamion przestępstwa?
- 4) jakie są następstwa tego czynu? – jakie konsekwencje prawne (kara, środki zabezpieczające) sprawca powinien ponieść?
- 5) jak wykonano orzeczone środki? – doprowadzenie do wykonania orzeczonej kary lub ewentualnie innych środków oraz załatwienie wszystkich kwestii związanych z tym wykonaniem.

Stanisław Waltoś

profesor honorowy Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, doktor honoris causa kilku uniwersytetów, członek PAN i PAU. Autor kilkuset publikacji z zakresu prawa i procesu karnego, historii prawa i kultury.

Piotr Hofmański

profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, wieloletni sędzia Sądu Najwyższego, obecnie sędzia Międzynarodowego Trybunału Karnego w Hadze. Autor kilkuset prac z zakresu prawa i procesu karnego oraz problematyki ochrony praw człowieka.

Oddajemy do rąk Czytelników kolejne – już piętnaste – wydanie znanego i lubianego przez studentów podręcznika akademickiego stanowiącego wykład postępowania karnego. Omówienie tła historycznego i prawnoporównawczego, analiza warstwy empirycznej, odesłania do praktyki, najnowsze dostępne dane statystyczne, a także bogate zestawienia literatury oraz indeks rzeczowy umożliwiają pogłębienie przedstawianych tematów.

Ozdobą książki są rysunki Szymona Kobylińskiego, które mimo upływu czasu nie tracą swojego satyrycznego wydźwięku.

Autorzy uwzględnili wszystkie ostatnie zmiany polskiej procedury karnej – łącznie z krytycznie ocenianymi nowelizacjami Kodeksu postępowania karnego z 19 VII 2019 r. i z 31 III 2020 r.

ZAMÓWIENIA:
infolinia 801 04 45 45
zamowienia@wolterskluwer.pl
www.profinfo.pl

Cena 89 zł (w tym 5% VAT)

